

PARSHAT BO 2019 – SOURCE SHEET

www.rabbidunner.com

LIKUTEI SICHOT VOL. 36 – BO, SICHA 1

” וְעָבַרְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהָכִיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְקֹנֵן”

For that night I will go through the land of Egypt and strike down every first-born in the land of Egypt, both man and beast; and I will mete out punishments to all the gods of Egypt, I am God.

רש"י: "ועברתי" "כמלך העובר ממקום למקום ובהעברה אחת וברגע אחד כולן לוקין".

This is not to be taken literally, but is speaks of God as one speaks of a king who passes from place to place (Mekhilta d'Rabbi Yishmael 12:12:1) but in this case all were punished at a single passage and in one moment.

וצריך ביאור: (א) איזה קושי בפשוטו של מקרא בא רש"י ליישב? (ב) מהו פירוש המשל "כמלך העובר ממקום למקום"? (ג) מהו פירוש דבריו "ובהעברה אחת וברגע אחד כולן לוקין"?

רבי אליהו מזרחי מפרש דכוונת רש"י לתרץ ייתור תיבת "ועברתי", וכוונת הדמיון למלך היא "שמנהגו ללכת בדרך ישרה ואינו פונה מכאן ומכאן במבואות העיר, כך הקב"ה עבר בארץ מצרים במבוי אחד בלבד, ובאותה העברה לקו בכורי מצרים, בין אותן שהיו באותו מבוי שעבר בו בין אותן שהיו במבואות אחרות."

ופירושו צריך עיון, שהרי בפסוק הקודם פירש רש"י "הקרבן הוא קרוי פסח על שם הדילוג והפסיחה שהקב"ה מדלג בתי ישראל מבין בתי מצרים וקופץ ממצרי למצרי וישראל אמצעי נמלט." וכן בפסוק שלאח"כ פירש רש"י "מדלג היה מבתי ישראל לבתי מצרים שהיו שרויים זה בתוך זה." הרי משמע שהקב"ה עבר מבית לבית. ואילו לפירוש רבי אליהו מזרחי הרי כל תוכן פירש רש"י זה הוא להיפך, שהקב"ה הלך רק "במבוי אחד בלבד", ולא בשאר מבואות, ופשיטא לא מבית לבית?

הנחלת יעקב מקשה על מה שנאמר "בארץ מצרים" ולא "במצרים", דמשמע מזה שהקב"ה עבר בכל ארץ מצרים להכות "כל בכור בארץ מצרים", ש"דבר זה כביכול היה צריך זמן רב ושה"ה גדולה, ומשה אמר כחצות הלילה אני יוצא דמשמע דבאותו רגע הי' מכת בכורות בכל ארץ מצרים? ועל זה תירץ רש"י "כמלך העובר ממקום למקום", שעובר בלי שהיה ועכבה כי אינו מתיירא מסכנת הדרכים בשדות ויערות. כך הקב"ה בהעברה אחת וברגע אחד הכה כל בכור בארץ מצרים ולא הוצרך להתמהמה ולעבור רגע חצות הלילה ולכן נקט לשון ועברתי לי' העברה שמורה על המהירות."

אבל גם פירוש זה לכאורה צריך עיון, דמהי הקס"ד שהליכת הקב"ה "בכל ארץ מצרים" הוא דבר ש"צריך זמן רב ושה"ה גדולה"? הרי פשיטא שהקב"ה הוא למעלה מהגבלת מקום וזמן ויכול לעבור בכל ארץ מצרים ברגע אחד דחצות לילה. ולאידך, מה נתוסף ע"י המשל מ"מלך העובר ממקום למקום"? ראשית, הרי אין המשל דומה לנמשל, דסוף סוף אין הליכת מלך בשר ודם, גם כשעובר ממקום למקום במהירות גדולה, דומה כלל ל"ועברתי" [של הקב"ה] שהיתה ברגע אחד דחצות לילה, בכל ארץ מצרים? ועוד דמה מוסיף המשל? זאת, ועוד: אע"פ שהעברה מורה על מהירות ההילוך בלי

שְׁהִיּוֹת, מִיִּם הָרִי הַעֲנִין ד' בְּרַגַע אֶחָד כּוֹלֵן לּוֹקִין" לֹא יִתְכֵן בַּמֶּלֶךְ בֶּשֶׁר וּדָם, שִׁפְשִׁיטָא שְׂדוּרָשׁ זְמַן
לְהַכּוֹת רִיבּוּי בְּנֵי אָדָם וּבַהֲמָה כּוֹי שֶׁבְכָל הָאָרֶץ, וְאִיִּכּ הַפִּירוּשׁ בְּרִשׁ"י אֵינּוּ מֵתָאִים לְכַאוּרָה?

לְכַאוּרָה יֵשׁ לְפָרֶשׁ שְׂרִשׁ"י בֹא בְּפִירוּשׁוֹ לְתַרְץ קוּשִׁיא הַמִּתְעוֹרֶרֶת בְּכַלְלוֹת הַפְּרָשָׁה : בְּפִסּוּק זֶה נֹאמֵר
"וְעִבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם גּוֹי וְהַכִּיתִי גּוֹי", דִּהְיִינוּ הַקְּב"ה בְּעַצְמוֹ, וְכַמְּפֹרֶשׁ בְּסוֹף הַפִּסּוּק "אֲנִי הִי".
וּבְפִרְשׁ"י [וְגַם בְּהַגְדָּה שֶׁל פֶּסֶח] "אֲנִי בְּעַצְמִי וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ" ... ; אֲבָל עַל הַפִּסּוּק "וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה
וְהָיָה הַכָּה כָּל בְּכוֹר" פִּרְשׁ"י "וְהָיָה", הוּא וּבֵית דִּינוֹ, וְכֵן נֹאמֵר כִּמְהָ פְעָמִים בְּכַתּוּבִים אֱלוֹ עַל דְּבַר
"הַמִּשְׁחִית" : "וְלֹא יִתֵּן הַמִּשְׁחִית לְבוֹא אֶל בְּתִיכֶם לְנֹגֹף" וְכִי"ב. הָרִי שֶׁהִמְכָּה בָּאָה עִיִּי מִשְׁחִית! ...

וְזֶהוּ שֶׁמִּפְרֶשׁ רִשׁ"י תִּיבַת "וְעִבְרַתִּי" "כְּמֶלֶךְ הַעוֹבֵר מִמְּקוֹם לְמְקוֹם", דְּכַשְׁמֶלֶךְ עוֹבֵר מִמְּקוֹם לְמְקוֹם
אֵינּוּ הוֹלֵךְ לְבַדּוֹ אֲלֵא עִם פְּמִלִּיא דִּילִי, שְׂרִיו וְעַבְדִּיו וְכוּי", וְאִף שֶׁהֵם עוֹשִׂים הַכֹּל לְאַפְשֵׁר הַלִּיכַת הַמֶּלֶךְ
מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, הַכֹּל נִקְרָא עִיִּשׁ הַמֶּלֶךְ, וְלֹא עִיִּשׁ שְׂרִיו וְחִיילָיו וְכוּי"ב; וְכֵן הוּא בְּעֵינֵינוּ, שֶׁאִף שֶׁהַקְּב"ה
הִי עִם ב"ד וְצַבָּא מַעֲלָה כּוֹי, מִיִּם הִיזְ הַכֹּל בְּכַלל "וְעִבְרַתִּי גּוֹי וְהַכִּיתִי גּוֹי" דְּכַאֲשֶׁר הַקְּב"ה שׁוֹלַח שְׁלִיחַ
וְכִי"ב, אִף שֶׁאֵינּוּ דְבַר הַתְּלוּי בְּרַצוֹנוֹ וּבְבַחֲרִירוֹתָיו שֶׁל הַמֶּלֶךְ וְהַשְׁלִיחַ, מִיִּם נִקְרָאִים בְּשֵׁם "שְׁלוּחֵי
הַשֵּׁם" ; מִשָּׂא"כ כַּאֲשֶׁר הֵם הוֹלְכִים וּפּוֹעֲלִים בִּיחָד עִם הַ"מֶּלֶךְ", הַקְּב"ה בְּעַצְמוֹ, כְּשֶׁהוּא יֵת' עוֹבֵר
מִמְּקוֹם לְמְקוֹם", הָרִי הַכֹּל מִתִּיחַס לְהַקְּב"ה.

אֲבָל, אִף שֶׁפִּירוּשׁ זֶה אֶתִּי שֶׁפִּיר בְּלִשׁוֹן הַמְּכִילֵתָא "כְּמֶלֶךְ שֶׁעוֹבֵר מִמְּקוֹם לְמְקוֹם", קֶשֶׁה לְבַאֵר כֵּן דְּבַרִּי
רִשׁ"י, שֶׁמוֹסִיף וּמְפָרֶשׁ "וּבַהֲעֵבְרָה אַחַת וּבְרַגַע אֶחָד כּוֹלֵן לּוֹקִין", דְּלִפִּי הַנִּי"ל הָרִי הַעִיקֵר חֹסֵר בְּפִרְשׁ"י,
דְּהוֹל"ל שֶׁהוֹלֵךְ עִם שְׂרִיו וְעַבְדִּיו וְחִיילָיו (וְכִי"ב), וְאֵילוֹ רִשׁ"י מְדַגִּישׁ עֵינֵין אַחֵר, שֶׁ"בַּהֲעֵבְרָה אַחַת וּבְרַגַע
אֶחָד כּוֹלֵן לּוֹקִין".

וַיֵּשׁ לּוֹמֵר הַבִּיאֹר בּוֹזָה : הַקּוּשִׁי בְּלִשׁוֹן "וְעִבְרַתִּי" כַּאֲן הוּא, דְּלַעִיל בְּדַבְרֵי מֹשֶׁה לְפָרְעָה עִי"ד מַכַּת בְּכוֹרוֹת
נֹאמֵר "כֹּה אָמַר ה' כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם וּמַת כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרַעָה וְגוֹי",
וְאֵילוֹ כַּאֲן (בְּדַבְרֵי מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל) נֹאמֵר "וְעִבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם". וְצ"ב הַכוּוּנָה בְּמִיִּשׁ שֵׁם "אֲנִי יוֹצֵא
בְּתוֹךְ מִצְרַיִם", דְּלְכַאוּרָה, פְּעוּלוֹת הַקְּב"ה אֵינֵן מִצְרִיכוֹת "יְצִיאָה" שֶׁל הַקְּב"ה. וְכַמוֹ שֶׁהִי בְּשֵׂאֵר
הַמְּכּוֹת, "הִנֵּה יָד ה' הוֹי" בְּמִקְנֶךְ גּוֹי", "וְהַפְּלָה ה' בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל גּוֹי", "וְאֵךְ אוֹתְךָ וְאֵת עַמְךָ בְּדַבַּר
גּוֹי", וְלֹא נֹאמֵר בְּכָל אֱלוֹ שֶׁהִיטָה "יְצִיאָה" שֶׁל הַקְּב"ה לְתוֹךְ מִצְרַיִם כְּדֵי לְהַכּוֹתָם. וְפְשׁוּט, דְּמַעֲשֵׂה
הַקְּב"ה הוּא בְּאוֹפֵן ד"הוּא אָמַר וַיְהִי", וְלִמָּה נֹאמֵר כַּאֲן "אֲנִי יוֹצֵא גּוֹי"?

אֲלֵא דְעֵינֵין הַ"יְצִיאָה" כַּאֲן פִּירוּשׁוֹ מַעֲשֵׂה מִיּוֹחַד בְּשִׁבִיל הַצֵּלָת וְגַאוּלַּת יִשְׂרָאֵל... וְזֶהוּ גַם מִיִּשׁ לְאַחִיז
"(אֲנִי יוֹצֵא גּוֹי) וּמַת כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם גּוֹי", וְלֹא "וְהַכִּיתִי כָּל בְּכוֹר" וְכִי"ב, כִּי זֶה שִׁ"אֲנִי יוֹצֵא
בְּתוֹךְ מִצְרַיִם" לֹא הִיָּה בְּשִׁבִיל הַכָּאת בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם כִּי אִם בְּשִׁבִיל הַצֵּלָת יִשְׂרָאֵל, אֲלֵא שֶׁבְּדֶרֶךְ מִמִּילָא
"מַת כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם". אֲבָל אֵינּוּ מוֹבֵן מִיִּשׁ "וְעִבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם גּוֹי וְהַכִּיתִי כָּל בְּכוֹר",
שֶׁמִּשְׁמַעוֹ שֶׁהַקְּב"ה עוֹבֵר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהַכּוֹת כָּל בְּכוֹר, בְּמִיּוֹחַד בְּשִׁבִיל מַכַּת בְּכוֹרוֹת? וְעוֹד, שְׁגַם עֵבֶר
מִבֵּית לְבֵית ...? וְלִכֵּן פִּרְשׁ"י "כְּמֶלֶךְ הַעוֹבֵר מִמְּקוֹם לְמְקוֹם", שֶׁאֵינֵן זֶה הַלִּיכָה מִיּוֹחַדָּת בְּשִׁבִיל מַכַּת
בְּכוֹרוֹת, אֲלֵא "כְּמֶלֶךְ הַעוֹבֵר מִמְּקוֹם לְמְקוֹם" בְּשִׁבִיל עֵינֵין אַחֵר. וְכֵן בְּעֵינֵינוּ, שֶׁהַלִּיכַת הַקְּב"ה בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם הִיטָה בְּשִׁבִיל הַצֵּלָת וְגַאוּלַּת יִשְׂרָאֵל כְּנִי"ל...

אֲלֵא שֶׁעֲדִיין צִי"ע : בְּפִסּוּק כַּאֲן מִמְּשִׁיךְ "וְהַכִּיתִי כָּל בְּכוֹר גּוֹי" (וְלֹא "וּמַת", כְּמִיִּשׁ גְּבִי "אֲנִי יוֹצֵא"),
וּמִשְׁמַע לְכַאוּרָה, שֶׁמִּיתֵת בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם לֹא הִיטָה בְּדֶרֶךְ מִמִּילָא אֲלֵא בְּאוֹפֵן שֶׁל פְּעוּלָה, וּמִיִּשׁ "וְעִבְרַתִּי
גּוֹי וְהַכִּיתִי גּוֹי" הֵינּוּ הַלִּיכָה מִיּוֹחַדָּת בְּשִׁבִיל מַעֲשֵׂה הַכָּאה זֶה? וְלִכֵּן מִמְּשִׁיךְ רִשׁ"י "כְּמֶלֶךְ הַעוֹבֵר מִמְּקוֹם
לְמְקוֹם) וּבַהֲעֵבְרָה אַחַת וּבְרַגַע אֶחָד כּוֹלֵן לּוֹקִין" : בּוֹזָה מְדַגִּישׁ רִשׁ"י, שֶׁלִּשׁוֹן "וְעִבְרַתִּי" כַּאֲן מִלְּמַדְנוּ לֹא

רק אופן "הליכת" הקב"ה במצרים (שלגבי הכאת בכורי מצרים היתה "כמלך העובר ממקום למקום"), אלא גם אופן הכאת המצרים, דכיון שהכאת המצרים היא כאשר הקב"ה "עובר ממקום למקום", לכן גם גוף ההכאה היא בדרך העברה, באופן של "בהעברה אחת וברגע אחד כולן לוקין", לא הכאה באופן פרטי, כל מצרי ומצרי בפני עצמו בהשגחה מיוחדת, אלא כולם הוכו כאחד.

וזהו גם תוכן המשל מ"מלך העובר ממקום למקום": כאשר הליכת המלך היא בשביל להלקות, אזי נחשבת הכאת כל אחד כענין בפ"ע הבא בזמן בפ"ע, אבל כאשר ההליכה היא בדרך העברה ממקום למקום, ואגב ההעברה נעשית ההכאה, הרי ההעברה היא העברה אחת, ובמילא גם הא דלוקין נחשב כלוקין ברגע אחד. וכ"ה בנדו"ד, דכיון שהליכת הקב"ה בארץ מצרים היתה בשביל הצלת וגאולת ישראל, וביחס להכאת בכורי מצרים ה"ז "כמלך העובר ממקום למקום", לכן גם הכאת המצרים היא בהעברה בעלמא, שבהעברה זו - שהיא "העברה אחת וברגע אחד" - לקו כל הבכורות (כאחד).

והנה, ע"פ הדגשה זו בפרש"י, שהכאת בכורי מצרים היתה "בהעברה אחת וברגע אחד", יש עומק חדש בכל הענין ד"ופסחתי עליכם": אין פירוש הדברים... שהקב"ה ירד ועבר בין בתי מצרים כדי להכותם, ובגלל זה נעשה עוד ענין, שהוצרך הקב"ה לפסוח על בתי ישראל, אלא שמלכתחילה, כל ירידה ויציאה זו בתוך מצרים לא היתה אלא בשביל הצלת ישראל, ואילו הכאת המצרים היתה דרך העברה בעלמא. זאת אומרת, שבמכת בכורות גופא היו שני הגדרים ד"יציאה" ו"העברה": הכאת בכורי מצרים היתה באופן של "העברה", "בהעברה אחת... כולן לוקין"; וביחד עם זה, כדי להציל את ישראל מן המשחית, "יצא" הקב"ה "בתוך מצרים", שירד והשגיח בבתי ישראל כדי להצילם...

ובזה בא לידי ביטוי גודל מעלת וחביבות ישראל אצל הקב"ה, דבשעה שהקב"ה הכה את בכורי מצרים באופן של "העברה אחת". כולן לוקין", הנהגה באופן של "העברה" בעלמא, הנה בענין זה גופא, בנוגע ישראל הי' גדר של "יציאה" בתוך מצרים, שהקב"ה "יצא" "בתוך מצרים" בכל המבואות, כדי להציל כאו"א מישראל, גם אלו הנמצאים בין בתי המצרים. וזו היתה התחלת גאולת ישראל, שהקב"ה בכבודו ובעצמו יצא להציל ולגאול את כאו"א מבנ"י ממצרים...

ומכאן הוראה בעבודת כאו"א מישראל בהתעסקותו לקרב לבן של ישראל לאבינו שבשמים: יש האומרים שמוכנים לעסוק בקירוב בני"י לתורה ומצוות, אבל לא לרדת ממדרגתם בשביל זה. ולדוגמא, אדם העוסק בלימוד התורה, מוכן ללמוד תורה גם עם פשוטי עם, ואפילו עם איש ישראל שלעת עתה רחוק מתורת השם, אבל במה דברים אמורים, כאשר הם מוכנים לבוא אל בית ה', לבית המדרש וד' אמות של תורה ללמוד עמו, משא"כ כשהוא צריך להפסיק מלימודו ולירד להתעסק עם אלה שאינם שייכים לעת עתה להכנס לבית המדרש ללמוד, להיותם תינוקות שנשבו לבין העכו"ם, טוען הוא, שאין התעסקות זו שייכת אליו.

וע"ז היא ההוראה "דיו לעבד שיהא כרבו" [ברכות נח, ב], דכמו שהקב"ה בכבודו ובעצמו ירד למצרים ערות הארץ מקום הזוהמא והטומאה להוציאם משם, וגם לאיש כזה שנמצא בבית מצרי, וכ"ז כדי לקרבו אליו, ובקירוב ויחוד אמיתי ע"י התורה ומצות - כן צריך כ"א מבנ"י "לירד" ממדרגתו להציל את בני"י, גם תינוקות שנשבו מישראל, וגם אם בגלל ירידה זו מטנף לבושיו...